

**SECTION 3
ECONOMIC LAW;
ECONOMIC PROCEDURE LAW**

**СЕКЦІЯ 3
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО;
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i10.p28>

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРОКІВ І
ТЕРМІНІВ**

*Никифорчук Микола Іванович,
аспірант кафедри господарського права і процесу,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

У статті досліджується поняття, ознаки та сутність строків і термінів як комплексних категорій процесуально-правового характеру, які застосовуються в усіх судочинствах, у тому числі й господарському. Строки та терміни є часовими категоріями, які впливають на хід судочинства, визначаючи тривалість його стадій і проваджень. Також вони є їх часовими характеристиками й, одночасно, принципами господарського процесу. Оперативність, строковість й процесуальна економія є певними процесуальними основними засадами, змістом яких, у тому числі, є процесуальні строки і терміни. Судова реформа внесла суттєві зміни до процесуального законодавства, у тому числі й стосовно господарсько-процесуальних положень щодо строків і термінів, вони стали більш тривалими в усіх інстанціях та провадженнях.

Зазначені поняття мають важливе значення для господарського судочинства, адже визначають його тривалість, а також вони застосовуються і в недержавних судових органах – третейських судах, до яких мають право звертатися суб'єкти господарювання за захистом своїх порушених прав та інтересів.

Ключові слова: строки, терміни, господарське судочинство, оперативність, процесуальні принципи, процесуальне законодавство.

Nikiforchuk M. Economic and procedural characteristics of loans and terms. The article deals with the concept, features and essence of terms and terms as complex categories of procedural and legal character, which are used in all legal proceedings, including economic ones. Terms and terms are time categories that affect the course of justice, determining the length of its stages and proceedings. They are also their time characteristics and, at the same time, the principles of the economic process. Efficiency, timeliness and procedural economy are certain procedural basic principles, the content of which, including, is procedural terms and terms. Judicial reform has brought about significant changes to the procedural legislation, including those regarding the economic-procedural provisions regarding terms and terms, and they have become more prolonged in all instances and proceedings.

These concepts are important for economic proceedings, because they determine its duration, and they are also applied in non-state judicial bodies - arbitration courts, which have the right to apply to economic entities to protect their violated rights and interests.

Key words: terms, terms, economic justice, efficiency, procedural principles, procedural legislation.

Питання щодо поняття, ознак і класифікації строків і термінів як процесуально-правових категорій досліджували такі вчені як О.В. Андрійчук, В.Д. Басай, О.М. Борщевська, О.Г. Братель, Л.А. Ольховик, Ю.О. Шекера та інші, але багато питань залишились не вирішеними та потребують подальшого аналізу з урахуванням новітніх нормативно-процесуальних змін.

Метою статті є визначення поняття, ознак і сутності строків і термінів як процесуально-правових категорій, з урахуванням норм чинного оновленого процесуального законодавства з урахуванням їх самостійних характеристик.

Основний матеріал. Строки та терміни є важливими процесуальними категоріями, які застосовуються в усіх судочинства з метою оперативного своєчасного строково-ефективного розгляду справи. Для визначення процесуального строку за доцільним є його визначення у загально-теоретичному значенні. Так, С.І. Ожегов писав: «Срок, 1. Определенный промежуток времени. На короткий срок. По истечении срока. В установленные сроки. Обмундирование первого срока службы (носится первый срок, установленный для пользования). 2. Момент наступления, исполнения чего-нибудь. Пропустить срок платежа. Представить работу в срок» [1, с. 765]. В.І. Даль тлумачив слово «строк» таким чином: «Срок - определенная продолжительность времени, и самый предел этого времени» [2, с. 129]. Із зазначеного вбачається, що строк є певним проміжком часу, має свій початок та кінець і застосовується з метою строково-вчасного здійснення певних дій.

У літературі йдуть дискусії щодо визначення процесуального строку серед різноманітних фахівців, адже у процесуальних кодексах, крім КАС України відносно розумного строку, його нормативного поняття не міститься, але зазначається обов'язок щодо його дотримання.

Більшість вчених пов'язують процесуальний строк з визначеним проміжком часу, а деякі з його процесуально-темпоральними діями, його структурою. Так, зазначається, що строк є важливою і основною категорією стосовно господарського судочинства та представляє собою відрізок часу, що включає три елементи: початок, перебіг та закінчення [3, с. 82]. Зазначене є дещо вузьким підходом, адже не вказані кількісні критерії строку, а його поняття пов'язане виключно із його межами. Визначення строків у процесуальному контексті, як правило, пов'язане із правовими наслідками їх встановлення. Так, О.Г. Лук'янова зазначає, що процесуальні строки — це особливий різновид процесуальних юридичних фактів, які так само, як і процесуальні події, можуть

виступати як елементи фактичного складу [4, с. 195].

Своєчасному розгляду справи покликані сприяти процесуальні строки, адже оскільки розгляд справи складається із сукупності й послідовного виконання процесуальних дій суду і всіх учасників процесу, то господарськими процесуальними строками будуть строки, встановлені ГПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в господарському судочинстві. У загальному вигляді процесуальний строк — це визначений нормативним актом відрізок часу, що обчислюється за встановленими правилами, протягом якого уповноважені особи вправі вчинити процесуальні дії, виконати обов'язок, або момент часу, в який належить учинити процесуальну дію [5, с. 75]. Строки пов'язані і впливають на оперативність господарського процесу. Як слушно зазначається у літературі, саме зі строками в першу чергу закон пов'язує упорядкованість господарського процесу, дисциплінованість учасників процесу в межах здійснення окремих процесуальних дій, ритмічність і оперативність господарського судочинства в цілому [6, с. 73]. Тобто, зазначене характеризує певну системність часових категорій, якої притаманний певний зміст як сукупність чинників і певних положень господарсько-процесуального характеру.

Найбільш розповсюдженим є визначення процесуального строку через спосіб його встановлення або кількісні критерії обчислення. Так, у літературі під процесуальним строком розуміють встановлений законом або призначений судовим органом (суддею) та обчислюваний роками, місяцями або днями проміжок часу чи момент у часі, який визначається точною календарною датою чи вказівкою на подію, яка неминуче має настати, протягом якого чи до якого судовий орган (суддя) або інші учасники судового процесу вправі або зобов'язані вчинити певну процесуальну дію або сукупність таких дій [7, с. 445].

Фахівці господарсько-процесуального права майже подібно визначають поняття процесуального строку. Так, Ю.О. Шекера зазначає, що господарсько-процесуальні строки — це встановлений законом або призначений судом, виражений роками, місяцями, днями, годинами і хвилинами проміжок часу, або момент у часі, визначений точною календарною датою, або вказівкою на подію, яка має неодмінно настати, спрямований на забезпечення процесуальної економії та оперативності судового процесу, в межах якого суд чи інший учасник судового процесу вправі або зобов'язаний вчинити певні

процесуальні дії, або може мати місце настання певних процесуальних наслідків [8, с. 11]. О.М. Борщевська визначає що господарсько-процесуальний строк — це встановлений законом або визначений судом в рамках строків, які встановлені в законі, необхідний проміжок часу для вчинення суб'єктами господарсько-процесуальних правовідносин певних процесуальних дій в межах їх процесуальних прав та обов'язків, а також для прийняття й оформлення процесуальних рішень, зі впливом або в процесі якого починається й завершується провадження в конкретній стадії судочинства, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає процесуальна відповідальність суб'єктів господарсько-процесуальної діяльності [9, с. 97]. Тобто, у понятті господарсько-процесуального строку також визначальним є його кількісні критерії та спосіб (порядок) визначення — нормативний або судовий (абсолютний або відносний).

Майже аналогічні за змістом визначення зустрічаються у цивілістів-процесуалістів. Таку, згідно визначення, яке наведено С.І. Чернооченком, цивільно-процесуальні строки — це строки, встановлені ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві [10, с. 78]. Таке ж визначення дає М.Й. Штефан [11, с. 179]. Відповідно до визначення, наведеного Тертишниковим В.І., процесуальний строк — це проміжок часу, визначений для здійснення процесуальних дій учасниками процесу (крім суду) [12, с. 72]. О.В. Андрійчук як цивільний процесуальний строк пропонує розуміти встановлений у нормах цивільного процесуального закону та/або судом та обчислюваний роками, місяцями чи днями проміжок часу, який визначається точними календарними датами або вказівкою на подію, що має неминуче настати, і з яким або до якого ЦПК України пов'язує можливість чи необхідність вчинення судом та учасниками цивільного процесу процесуальних дій, а його закінчення (пропущення) може мати негативні наслідки для осіб, які беруть участь у справі [13, с. 6]. Л.А. Ольховик під цивільним процесуальним строком розуміє період часу або момент часу, встановлений законом або судом, протягом якого або до настання якого суд та учасники цивільного процесу повинні виконати певні процесуальні дії чи утриматися від виконання будь-яких процесуальних дій [14, с. 114].

У більш спрощеному вигляді досліджувану категорію пропонують розглядати В.В. Комаров та О.В. Рожнов. На їх думку, процесуальний строк, відповідно до ст. 67 ЦПК України, становить

насамперед проміжок часу, визначений законом чи судом для вчинення процесуальних дій сторонами, іншими особами, які беруть участь у справі [15, с. 159]. У запропонованому визначенні суб'єктний складник процесуальних строків зорієнтований виключно на осіб, які беруть участь у справі. Таке суб'єктне звуження є дещо невиправданим, адже нормативна регламентація тривалості процесуальних строків поширюється також на процесуальні дії, які безпосередньо вчиняються судом [16, с. 7]. Низка науковців розглядають процесуальні строки без будь-якої суб'єктної прив'язки. Так, на думку С.С. Бичкової, процесуальний строк — це проміжок часу, упродовж якого повинні або мають бути вчинені відповідні процесуальні дії чи закінчена певна частина цивільного судочинства [17, с. 149]. У схожому контексті процесуальні строки визначає Я.П. Зейкан, наголошуючи на тому, що процесуальний строк — це встановлений законом або призначений судом проміжок часу, з яким процесуальний закон пов'язує можливість чи необхідність вчинення конкретних процесуальних дій або настання певних правових наслідків [18, с. 126].

Дискусійною є теза щодо визначення процесуальних строків як фактів, як їх визначає В.Д. Басай, а саме: «процесуальні строки є юридичними фактами, які тягнуть за собою певні правові наслідки: виникнення, зміну або припинення суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження. В окремих випадках як підстава для правових наслідків виступає обчислення процесуальних строків, у зв'язку з чим вони виступають не як самостійні юридичні факти, а як елементи фактичного складу. Одночасно процесуальні строки являють собою певні процесуальні гарантії як прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, так і своєчасного прийняття процесуальних рішень і вчинення процесуальних дій [19, с. 205]. Зазначені визначення розкривають суть процесуальних строків через умови і порядок їх встановлення та кількісні критерії — визначені проміжки часу: рік, місяць і день.

В українській правничій термінології поряд з поняттям "строк" часто вживається поняття "термін". В українському тлумачному словникову поняття "термін" вживається у двоякому значенні та розумінні й визначається, по-перше, як відтинок, проміжок часу, визначений, установлений для чого-небудь; строк. Призначений, установлений момент, час виконання або настання чого-небудь; дата. По-друге, як слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва,

суспільного життя; будь-яке слово, будь-який вислів; вираз; слово або вислів, що вживається в тому чи іншому середовищі, на певній території, людьми певного фаху [20, с. 512-513]. У філософському розумінні "термін" - це слово або словосполучення, що означає спеціальне поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо" [21, с. 798]. Цікаво зазначити, що поняття "термін" в українському тлумачному словнику також вживається у синонімічному значенні як "реченець", яке в свою чергу означає - строк, термін [22, с. 902].

Поняття терміну у процесуальному значенні тісно пов'язане із його визначенням у загальному вигляді через поняття юридичного терміну. Так, щодо поняття "юридичного терміну", то А.С. Піголкін визначає його як слово (словосполучення), що використовується у законодавстві, є узагальненим найменуванням юридичного поняття, має точний та визначений зміст, вирізняється смисловою однозначністю, функціональною стійкістю [23, с. 65].

Висновки:

- процесуальний строк є певним видом часових дефініцій господарського судочинства, та представляє собою проміжки часу встановлені імперативно - на основі Конституції України та міжнародно-правових документів господарським процесуальним законом або у судовому порядку - відповідно до нього господарським судом, у межах яких учасники будь-якого господарського провадження зобов'язані чи мають право приймати процесуальні рішення, вчиняти процесуальні дії у межах та в спосіб реалізації суб'єктивно-процесуальних господарських прав та обов'язків. Здійснювати процесуальні дії можуть усі учасники господарського провадження, дотримуючись визначених законом процесуальних строків;

- процесуальні строки, що встановлюються судом, не можуть перевищувати меж граничних строків, передбачених господарським процесуальним законом, мають бути достатніми за часом для вчинення відповідних процесуальних дій чи прийняття процесуальних рішень та не повинні перешкоджати реалізації права на захист.

Література:

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Азъ. – 1992. – 944 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – М.: Русский язык. – 1978. – 1006 с.
3. Гражданское право: учеб. / под ред. С.П. Гришаева. – М.: Юристъ, 1999. – 484 с.
4. Лукьянова Е.Г. Теория процессуального права / Е.Г. Лукьянова. – М.: Норма, 2003. – 240 с.
5. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина : навч. посіб. / В. Г. Перепелюк. — Чернівці : Рута, 2003. — 367 с.
6. Шекера Ю.О. щодо значення та функцій процесуальних строків у господарському судочинстві / Ю.О. Шекера // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2015. - № 15. – Том 2. – С. 71-74.
7. Теліпка В.Е. Науково – практичний коментар Господарського процесуального кодексу України. Станом на 1 грудня 2010 р. / За ред. Притики Ю.Д. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 608 с.
8. Шекера Ю.О. Строки у господарському процесуальному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / Юлія Олександрівна Шекера; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2016. – 21 с.
9. Борщевська О.М. Юридична природа строків у господарському процесі / О.М. Борщевська // правова держава. – 2012. – № 15. – С. 95-99.
10. Чернооченко С.І. Цивільний процес України. Вид 2-ге, перероб. та доп.: Навчальний посібник. / С.І. Чернооченко — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 472 с.
11. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М.Й. Штефан. - К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2005.- 624 с.
12. Тertiшніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України. Науковий практичний коментар / В.І. Тertiшніков - Х. - 2002. - С. 72.
13. Андрійчук О.В. Процесуальні строки у цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / О.В. Андрійчук ; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 19 с.

14. Ольховик Л.А. Поняття процесуальних строків у цивільному процесі України / Л.А. Ольховик // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - № 1. – С. 113-115.
15. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути : [монографія] / [В.В. Комаров, К.В. Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2016. – 848 с.
16. Братель О.Г. Темпоральні властивості процесуальних юридичних фактів у цивільному судочинстві України / О.Г. Братель // Підприємництво, господарство і право. – 2017. - № 3. – С. 5-10.
17. Цивільне процесуальне право України : [навч. посібник] / [І.О. Безлюдько, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К. : Атіка, 2006. – 384 с.
18. Зейкан Я.П. Коментар цивільного процесуального кодексу України / Я.П. Зейкан. – К. : Юридична практика, 2006. – 560 с.
19. Басай В.Д. Поняття і види процесуальних строків за КПК України та КПК Російської Федерації / В.Д. Басай // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - 2013. - № 1. – С. 204-208.
20. Терміни і поняття в законодавстві України: Наук.-практ. словник-довідник. - Харків: Еспада, 2003. - 512 с.
21. Філософський словник / За ред. чл.-кор. АН СРСР, академіка АН СРСР В.І. Шинкарука. - К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986. - 800 с.
22. Терміни і поняття в законодавстві України: Наук.-практ. словник-довідник. - Харків: Еспада, 2003. - 512 с.
23. Пиголкин А.С., Чернобель Г.Т. Юридическая терминология: понятие и классификация // Язык закона / Под ред. А.С. Пиголкина. М., 1990. - Гл. 3. – 200 с.